

10. lecke

Versenypolitika és a tőkemozgások szabályozása

A leckéhez felhasználható kötelező irodalom: jelen távoktatási anyag, továbbá: Bod Péter Ákos (2006): Bevezetés a gazdaságpolitikába. AULA Kiadó, Budapest, 2006. 11. fejezet.

Az 1. leckében az alábbi kérdésekre kap választ:

- Milyen történelmi előzményei voltak a versenypolitikának?
- Mekkora „értelmezési tartományt” fed le a versenypolitika?
- Hogyan ítélte meg a versenypolitikát az ordoliberalizmus és a jóléti állam?
- Hogyan született újjá a magyar versenyszabályozás a rendszerváltás után?
- A fogyasztó és a verseny érdekében milyen intézkedések születtek?
- Mely területeken korlátozható a verseny?
- Mit jelent a fúziókontroll?
- A versenyszabályozás milyen körben érvényesül az állami gazdasági tevékenységben?
- Mely területeken kívánatos az állami támogatás?
- Melyek a tőkemozgások szabályozásának sajátosságai?
- Milyen eszközökkel ösztönözhető a működőtőke-bevonás?
- Milyen előnyei és hátrányai vannak a külföldi tőkének?
- Milyen előnyei és hátrányai vannak a nemzetközi üzletláncok elterjedésének?

Követelmények

Ön akkor sajátította el sikeresen a tananyagot, ha

- Meg tudja nevezni, hogymilyen körben szükséges a versenyszabályozás?
- Jellemzeni tudja a versenypolitikát!
- Össze tudja vetni a szociális piacgazdaság és jóléti állam versenyszabályozásának jellemzőit!
- Be tudja mutatni, hogy Magyarországon hogyan született meg a versenyszabályozás, milyen intézményeket szült!
- A versenykorlátozó gazdasági jelenségeket értékelni tudja!
- Meg tudja nevezni azokat a területeket, ahol az államnak célszerű beavatkozni!
- Vázolni tudja a tőkemozgások liberalizálódásának folyamatát!
- Értékelni tudja a multi- és transznacionális cégek tevékenységének előnyeit, hátrányait, különösen a nemzetközi kereskedelmi láncokra!

A 10. lecke alapfogalmai:

- fogyasztóvédelem
- fúziókontroll

- tőkeliberalizálás

1. Bevezetés

Tevékenység: tisztázza a fejezet információi alapján, hogy miért van szükség versenypolitikára! Tanulja meg a a versenypolitika által érintett területek listáját!

A kereskedés szabadsága, a vevők védelme, a „tisztas ipar” szabályainak betartása évszázados múlttal rendelkezik. A cégek súlyának növekedésével fontossá válik a piaci rend megőrzése és célszerű keretek között tartása. A 19. század végén, a 20. század elején vetődött fel, hogy az **egyenlő piaci verseny, a fogyasztó, a munkavállaló, a helyi társadalom védelemre szorul a nagy részvénytársaságokkal szemben** (big business). Ez volt az ún. „rabló bárók” kora (Rockefellerok, Rothschildok, Hiltonok, Morganek gazdasági hatalma ekkor teljesedett ki.)

Jogilag deklarálták a **versenypolitikát**. Jellemzi:

- Több mint jogi keret.
- Gazdaságpolitikai eszköz is (EU-ban, USA-ban). Pl. vállalkozások összeolvadásának, szétválasztásának kérdése (szerkezeti kérdés is).
- Napjainkra nemzetek felettivé vált. (GATT, majd a WTO képviseli)
 - nemzetközi versenypártoló megoldások,
 - nemzetközi pénzügyi és gazdasági szervezetek versenyösztönző gyakorlata vált elfogadottá,
 - helyi versenykorlátozással szembeni fellépés jellemzi. (A nemzeti keretek korlátozhatják az áruk, javak, termelési tényezők nemzetközi mozgását.)

2. A modern versenypolitika előzményei

Tevékenység: tanulmányozza újra a 3. lecke 3.2. és a 3.3. fejezeteit! Amagyar versenyszabályozás tanulmányozása során igyekezzon a napi hírek között találni olyat, amely példaszerűen megerősíti a jelen tananyagot!

Szociális piacgazdaság (W. Röpke, W. Eucken) volt az egyik válasz az 1950-es években a

- nemzeti szocialista hadigazdaság korporációjára,
- az amerikai trösztösödéssre,
- a szovjet tervgazdaságra.

A szociális piacgazdaság (ordoliberalis) – nem azonos a jóléti állammal. Versenypolitikában is nagy az eltérés. Lásd a 10-1. táblázatot!

10-1-. táblázat

A szociális piacgazdaság és a jóléti állam versenypolitikája

Megnevezés	Szociális piacgazdaság (ordoliberalizmus) szellemében	Jóléti állam szellemében
Versenly	Fontos	Nem alapérték a verseny szabadsága

Rendre vonatkozó alapállás	Rend párti a big business-el is	A korporációkat nem kifogásolja
A versenypolitika súlya	A nemzeti és az EU leghatásosabb szerkezetpolitikai eszköze	Másodlagos

A Római Szerződéssel a versenygátló törvényeket leépítették.

- Trösztellenesség fogalmazódott meg.
- Az állami szektor átalakítása, privatizáció érvényesült (a nyolcvanas években tovább erősödött).

A tervgazdaságok a '90-es években „rendszerátalakulás” közepette léptek:

- Az állami monopol vállalatok szétestek.
- A privatizálás gyorsabb, erőteljesebb (igazságtalan és irracionális) volt.

Közben a „verseny szabadságát” fenn kellett tartani. Az „ál-piacgazdaság” folyamatosan kitermelte az anomáliákat. → Az államnak be kell avatkozni! → Verseny- és trösztellenes hivatalokat kellett felállítani, monopolelles bizottságokat stb.

A magyar versenyszabályozás újjászületése

Kelet-európában elsőként Magyarországon 1990-ben alakult meg a Gazdasági Versenyhivatal.

Párhuzamosan kellett törvénykezni:

- a külkereskedelem liberalizálásáról,
- az ipar és a szolgáltatás privatizálásáról,
- a modern gazdaság szabályozásának megteremtéséről,
- **a tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról, ebben a körbe tartozik:**
 1. a tisztességtelen piaci viselkedés meghatározása,
 2. a fogyasztó tisztességtelen befolyásolásának tilalma,
 3. kartellek s egyéb versenykorlátok tilalma,
 4. gazdasági erőfölénnyel visszaélés tilalma,
 5. a állalati összeolvadást szabályozása.

A Gazdasági Versenyhivatalt jellemzi:

- Kormánytól független, a köztársadesági elnök nevezi ki a vezetőjét.
- Része: a versenytanács és a versenyfelügyelet.
- Határozatát a bíróságnál lehet megtámadni.
- EU-hoz igazodik.
- **Feladatkörébe tartozik:**

Versenyskorlátozás, -tisztaság + fogyasztóvédelem

- a fogyasztó megtévesztésének tilalma,
- a fogyasztó vásárlási szabadságának korlátozási tilalma,
- a fogyasztó személyes és vagyoni biztonságának védelme,
- a fogyasztó tájékoztatásához való jog,
- meghatározza a **fogyasztó érdekvédelmi intézményét**

A fogyasztóvédelem a **piacok átláthatóságára, a fogyasztó informálására** irányul. Pl. közegészségügy, reklámozás, élelmiszerbiztosítás, pénzügyi termékek átláthatósága stb. Az államnak kell biztosítani a vevők védelmét, a jogbiztonságot. Az aszimmetrikus informáltság indokolja az állami beavatkozást. Professzionális cégek (életbiztosítás, brókerek) állnak szembe a laikusokkal (biztosítottak, kisbefektetők). Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete (PSZÁF) felügyeleti, ellenőrző funkciót lát el.

3. A verseny szabadságát érintő állami politikák

Tevékenység: a 3. fejezetben keresse azokat a megnevezett jelenségeket, amelyek a versenyt jogtalanul és igazságtalanul korlátozzák! Tudatosítsa magában, hogy mely területeken lehet, sőt szükséges az állami versenykorlátozás!

A versenytörvény a fogyasztót és a versenyt védi:

- Tiltják a vállalatok közötti megállapodást, összejátszást.
- Az állam is sértheti a versenyt.

Versenycorlátozó megállapodások tilosak, semmisek. (Kivéve: ha csekély jelentőségűek, ha társaságon belül egymástól függő tagok között jönnek létre.) A „tilosra”, „semmisre” példák:

- mennyiségi vagy árfeltételek diktálása,
- vevők megkülönböztetése,
- versenytársak kirekesztése,
- gazdasági erőfölénnyel való visszaélés.
-

Tiltások értelmezése a Római Szerződésből levezetve:

Versenycorlátozást elfogad, ha nagyobb a haszon. Pl.:

- természeti katasztrófa helyrehozatalánál az állami beavatkozás kívánatos,
- szociális támogatás esetén (diszkrimináció nélkül használhat fel termékeket az állam),
- állami támogatás 1. súlyos munkanélküliség esetén, 2. nemzeti örökség megőrzésekor, 3. közös európai érdek esetén
- az állami támogatásra a bizottság egyedi felmentést, csoportmentességet adhat.
-

Fúziókontroll: bizonyos nettó árbevételt meghaladó vállalatok összeolvadása, felvásárlása engedélyköteles. (Több ország engedélye is kellhet.)

(A piaci koncentrációnak mennyiségi, minőségi vonatkozásai is vannak. A fúzió nem mindig korlátozza a versenyt.)

A versenykorlátozó állami döntés

Lehet indokolt, ha hozadék több. (A verseny nem öncél, a jólét megvalósításának eszköze.) Az állami támogatás ne vezessen erőfölényhez, túlzott vállalati koncentrációhoz.

Államokra vonatkozó szabályozás köre:

- kereskedelmi állami monopólium,
- állami vállalat irányítása,
- magánvállalatnak juttatott állami támogatás:
 - természeti katasztrófa utáni segély,
 - szegény térségek támogatása.

Regionális fejlesztés

Szegény térség: az utolsó 3 évben az egy főre jutó GDP értéke nem haladta meg a közösségi átlag 75%-át Pl. Görögország, Portugália, Olaszország és Spanyolország déli részei, Magyarország. (EUROSTAT a térség kijelölésében, adatolásában játszott szerepe fontos.)

Az állami támogatás gazdaságpolitikai jellege szerint

1. **Regionális támogatás** (elmaradott térségeknek).

2. **Horizontális támogatások:** ágazatokban fellépő gondokra. Pl. kutatás-fejlesztés, környezetvédelem, kis- és középvállalatok támogatása, foglalkoztatás, hátrányos helyzetű városi perifériák, képzés, nehéz helyzetbe került vállalatok támogatása.
3. **Ágazati szektorális támogatások.** Szerkezeti gondok esetén (műszeripar, gépjárműgyártás, hajóépítés, acélipar, közlekedés, mezőgazdaság.)

4. A tőke mozgások szabályozása és a tőkeliberalizálás

Tevékenység: a 4. fejezet legfontosabb kérdése, hogy mérlegelni tudja-e a nemzetközi tőke mozgás előnyei, hátrányait – akár a jelen tananyagon túlra tekintően! Erre osszpontosítson! Felvállalható-e az előnyökből, hátrányokból következő végső ítélet, nevezetesen legaen vagy ne legyen szabad útja a nemzetközi tőkének, üzletláncoknak?

A nemzetközi tőkeáramlás előzményei:

- A szabadkereskedelem, az aranyalap (19. sz.) szabadságot adott.
- A két világháború között a tőkeáramlás terén zavarok létek fel; protekcionizmus, kötöttségek.
- A II. világháború után folyamatos liberalizálás jellemző.

Középkori előzmények is voltak: uzsoratorvények, pénzváltási szabályok.

Szocialista országokban: kötött deviza gazdálkodás, utazáshoz kötött összeg állt rendelkezésre.

1980-as években a pénzvilág liberalizálódik:

- a folyó fizetési mérleg pénzmozgása; turizmus, áruforgalom derugulálása,
- tőkemérlegnél óvatosabb a dereguláció (kiszámíthatatlan folyamatok forrása lehet),
- Az EU-ban a közös pénz adott igazán teret.

A tőkejavak között **speciális a föld és a lakásvagyon** (nem pénzbeli aktíva). Társadalmi töltetük jelentős.

Termőföld

- újra nem termelhető,
- a táj, a hagyomány része,
- a birtokszerkezet a vidéki lakosság életviszonyait meghatározza; adásvétel, örökség, bérleti viszonyok államilag, helyileg szabályozandók.

Lakásvagyonnak is lehetnek specifikumai

Üzleti célú szabályozás lehet:

- külföldi csak hatósági engedéllyel,
- a vállalatok igazgatóságában meghatározott számú helyi lakosnak kell lenni (külföldi globalokraták küzdenek ellene: cél nemzetietlenítés.)

A külföldi tőke: veszély vagy esély?

Kereskedelempolitika: a hazait kedvezményezi, a külföldit regulázza.

Gyakorlat: a külföldi tőkebevonás ösztönzése.

1970-es években Európában korlátokat emeltek főként az amerikai tőke elé. A külföldi közvetlen tőkebefektetés (működőtőke) a befogadónak fontos - érvel a globalokrata libertariánus alapú közgazdaságtan.

Előnyök:

- Az „előre- és hátranyúló kapcsolódások” létrejötté különösen fontos. Pl. a betelepülő megrendeléseket ad.
- „Hátra nyúlva” az anyagszállítókat igényes munkára ösztönzi.

- Az értékesítésnél (előrenyúlva) a marketing kapcsolatokat szorgalmazza. **(Szigetként működő cég nem hoz ilyen előnyöket.)**

Hátrányok:

- hazai vállalatokat tesz tönkre,
- piacot szerez,
- jövedelmet repatriál (romlik a fizetési mérleg).

Gazdaságpolitika: piacvédelem vagy tőkebevonás

A működőtőke-bevonás ösztönzői:

- Adózási kedvezmény.
- Letelepülés költségeihez való hozzájárulás.
- Kedvezményes telephely nyújtás.
- Környezeti ártalmak „elnézése”.

Várt előnyök:

- Beruhzás nagy legyen, új legyen.
- Foglalkoztatás nőjön (az adókedvezmény alatt).
- Hazai beszállítókat vegyen igénybe.

Nemzetközileg szabályozzák:

- Milyen kedvezmény adható a betelepülőnek! (A tőke szabad áramlását ne sértse.) Pl. az EU-ban közös irányelvek a betelepülőnek.
- Sérti-e a hazai termelőt? (Kompenzációért fordulhat.)
-

Áldás vagy átok a nemzetközi üzletláncok elterjedése?

Bevonulásukkal:

- tönkre teszik a településszerkezetet,
- a kis városok arculatát (időseknek, autó nélkülieknek gondot okoznak a bevásárlásban),
- munkaerő-gondot okoznak,
- manipulált eladási árakkal dolgoznak.

Az állam lassíthatja ezt a folyamatot:

- építési engedélyek visszatartásával,
- kiskereskedelem adókedvezényeivel
- kiskereskedelmi társulások ösztönzésével